AIŠKINAMASIS RAŠTAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PRANEŠĖJŲ APSAUGOS ĮSTATYMO NR. XIII-804 2 IR 15 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO, BAUDŽIAMOJO KODEKSO R. XIII-1844 39 2 STRAIPSNIO PAKEITIMO IR CIVILINIO KODEKSO NR. VIII-1864 6.253 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai:

2017 m. lapkričio 28 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Pranešėjų apsaugos įstatymas Nr. XIII-804, kuriuo buvo nustatytos apie pažeidimus įstaigose pranešusių asmenų teisės ir pareigos, jų teisinės apsaugos pagrindai ir formos, taip pat šių asmenų apsaugos, skatinimo ir pagalbos jiems priemonės, siekiant sudaryti tinkamas galimybes pranešti apie teisės pažeidimus, keliančius grėsmę viešajam interesui arba jį pažeidžiančius, užtikrinant tokių pažeidimų prevenciją ir atskleidimą.

Lietuvos Policijos veiklos ataskaitos duomenimis 2019 m. buvo užregistruotos 48 730 nusikaltamų veikų iš kurių tik 63,6 proc. buvo ištirtos (arba daugiau nei 1700 nusikalstamų veikų nebuvo ištirtos). Siekiant pagerinti ištirtų nusikalstamų veikų skaičių reikalingi papildomi teisiniai įrankiai pareigūnams ir papildomos teisės pranešėjams padėtų paskatinti ištirti nusikalstamas veikas.

Pranešėjų apsaugos įstatymo 15 straipsnio nuostatose įtvirtinta galimybė apie pažeidimus ar nusikaltimus įstaigose, organizacijose ir pan. pranešusius ar juos padėjusius atskleisti asmenis atleisti nuo atsakomybės. Įstatyme nėra detalizuota ar pranešėjas gali būti atleistas nuo civilinės ir baudžiamosios atsakomybės.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso Nr. XIII-1844 39 2 staipsnio nuostatose įtvirtinta galimybė apie nusižengimus ir nusilaktimus pranešusius ar padėjusius juos atskleisti asmenis atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Pagal esamą teisinį reglamentavimą nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti atleisti neatsargų arba nesunkų, ar apysunkį baudžiamąjį nusižengimą ar nusikaltimą padarę asmenys, kurie buvo pripažinti pranešėjais pagal Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymą ir prisipažino padarę nusikalstamą veiką bei aktyviai padėjo atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką.

Baudžiamojo proceso paskirtis – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas. Teisėsaugos institucijos deda visas pastangas, kad kuo daugiau nusikalstamų veikų būtų ištirta, tačiau tyrėjams sunkiausiai sekasi atskleisti ir ištirti sunkius ir labai sunkius nusikaltimus. Asmenys apie sunkius ir labai sunkius nusikaltimus praneša nenoriai, atsisako bendradarbiauti su ikiteisminio tyrimo pareigūnais atskleidžiant tokius nusikaltimus, nors būtent sunkūs nusikaltimai yra tie, apie kuriuos labiausiai nori sužinoti teisėsauga. Asmenų nenoras bendradarbiauti su teisėsaugos pareigūnais atskleidžiant sunkius ir labai sunkius nusikaltimus galbūt yra susijęs su tuo, kad tokie pranešėjai nėra atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės ir už padarytą nusikaltimą atsako teisės aktų nustatyta tvarka.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.253 straipsnio 1 dalies nuostatose įtvirtinti pagrindai, kada asmeniui gali būti netaikoma civilinė atsakomybė arba jis nuo jos gali būti atleistas: dėl nenugalimos jėgos, valstybės veiksmų, trečiojo asmens veiksmų, nukentėjusio asmens veiksmų, būtinojo reikalingumo, būtinosios ginties, savigynos.

Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatyme nėra numatyta galimybė atleisti pranešėją nuo civilinės atsakomybės, jei dėl nusikalstamos veikos buvo padaryta žala. Tai yra viena iš priežasčių kodėl asmenys, žinodami apie nusikalstamas veikas, o taip pat jose dalyvaudami vengia pranešti teisėsaugos institucijoms apie jas.

Teisės akto pakeitimais siūloma įtvirtinti galimybę nuo baudžiamosios (padarius sunkią arba labai sunkią nusikalstamą veiką) ir civilinės atsakomybės teismo sprendimu atleisti pranešėjus, kurie padėjo teisėsaugos pareigūnams atskleisti sunkius ir labai sunkius nusikaltimus, teikė informaciją juos tiriant ir bendradarbiavo.

Atsižvelgiant į tai, kad pasitaiko įvykių, kai įmonėse yra vykdomi pažeidimai arba net nusikaltimai, o Pranešėjų apsaugos įstatymas galioja tik įstaigų darbuotojams siūlytina numatyti, kad įmonių darbuotojai taip pat galėtų tapti pranešėjais ir padėti atskleisti nusikaltimus, pvz. galimą taršą.

Tikėtina, kad priėmus teisės akto pakeitimus, asmenys drąsiau praneš apie jiems žinomas sunkias ir labai sunkias nusikalstamas veikas, bendradarbiaus su teisėsaugos pareigūnais jas atskleidžiant ir tiriant, nes jausis labiau apsaugoti.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Seimo narė Ligita Girskienė

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai:

Lietuvos Respublikos Pranešėjų apsaugos įstatymo Nr. XIII-804 15 straipsnio nuostatose įtvirtinta galimybė apie pažeidimus ar nusikaltimus įstaigose, organizacijose ir pan. pranešusius ar juos padėjusius atskleisti asmenis atleisti nuo atsakomybės. Įstatyme nėra detalizuota ar pranešėjas gali būti atleistas nuo civilinės ir baudžiamosios atsakomybės.

Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso Nr. XIII-1844 39 2 staipsnio nuostatose įtvirtinta galimybė apie nusižengimus ir nusilaktimus pranešusius ar padėjusius juos atskleisti asmenis atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Pagal esamą teisinį reglamentavimą nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti atleisti neatsargų arba nesunkų, ar apysunkį baudžiamąjį nusižengimą ar nusikaltimą padarę asmenys, kurie buvo pripažinti pranešėjais pagal Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatymą ir prisipažino padarę nusikalstamą veiką bei aktyviai padėjo atskleisti kito asmens padarytą nusikalstamą veiką. Teisės aktuose nenumatyta galimybė atleisti pranešėją nuo baudžiamosios atsakomybės, jei jis padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Tiriant šiuos nusikaltimus teisėsaugos institucijoms ypač reikalinga pagalba ir bendradarbiavimas.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.253 straipsnio 1 dalies nuostatose įtvirtinti pagrindai, kada asmeniui gali būti netaikoma civilinė atsakomybė arba jis nuo jos gali būti atleistas: dėl nenugalimos jėgos, valstybės veiksmų, trečiojo asmens veiksmų, nukentėjusio asmens veiksmų, būtinojo reikalingumo, būtinosios ginties, savigynos. To paties straipsnio 9 dalyje nustatyta galimybė atleisti asmenį nuo civilinės atsakomybės ir kitais įstatymuose ar šalių susitarimuose nustatytais pagrindais.

Lietuvos Respublikos pranešėjų apsaugos įstatyme nėra numatyta galimybė atleisti pranešėją nuo civilinės atsakomybės, jei dėl nusikalstamos veikos buvo padaryta žala. Pranešėjų apsaugos įstatymas galioja tik įstaigų darbuotojams. Tai yra viena iš priežasčių kodėl asmenys, žinodami apie nusikalstamas veikas, o taip pat jose dalyvaudami vengia pranešti teisėsaugos institucijoms apie jas.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Teisės akto pakeitimu siūloma sudaryti galimybę asmenis, padariusius sunkią ar labai sunkią nusikalstamą veiką, tačiau bendradarbiavusius su teisėsaugos pareigūnais ir padėjusius

tokias veikas atskleisti, pranešusius apie tokias veikas, teismo sprendimu ateisti nuo baudžiamosios atsakomybės.

Taip pat teisės akto pakeitimu siūloma sudaryti galimybę asmenis, pranešusius apie nusikalstamą veiką, bendradarbiavusius su teisėsaugos pareigūnais ir padėjusius tokias veikas atskleisti, teismo sprendimu atleisti nuo civilinės atsakomybės net tais atvejais, kai dėl nusikalstamos veikos, kurioje asmuo dalyvavo, buvo padaryta žala.

Taip pat siūlytina numatyti, kad pranešėjo statusą galėtų įgyti ir privačių įmonių darbuotojai ir taip galėtų būti apsaugoti nuo neigiamų pasekmių padedant atskleisti nusikaltimus.

Tikėtina, kad priėmus teisės akto pakeitimus, asmenys drąsiau praneš apie jiems žinomas sunkias ir labai sunkias nusikalstamas veikas, bendradarbiaus su teisėsaugos pareigūnais jas atskleidžiant ir tiriant, nes jausis labiau apsaugoti.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Priėmus įstatymus, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Priėmus įstatymų projektus kriminogeninė situacija turėtų pagerėti, nes tikėtina, kad asmenys drasiau praneš apie jiems žinomas sunkias ir labai sunkias nusikalstamas veikas, padės jas atskleisti ir ištirti, o tai prisidėtų prie teisės aktų pažeidimo prevencijos, nes padidėtų visuomenės kontrolė.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Įstatymai neturės įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Priėmus įstatymų projektus, kitų įstatymų keisti nereikės. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija turės priimti šio Projekto įgyvendinamuosius teisės aktus

9. Ar įstatymų projektai parengti laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymų projektų sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymų projektai parengti laikantis nustatytų reikalavimų.

10. Ar įstatymų projektai atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymo projektai neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms ir Europos Sąjungos dokumentams.

11. Jeigu įstatymams įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti:

Priėmus įstatymų projektus Lietuvos Respublikos vyriausybė ar jos įgaliota institucija iki 2021 m. gruodžio 31 d. turėtų priimti įgyvendinamuosius teisės aktus.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Įstatymams įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės.

13. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Negauta.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiems projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis:

„pranešėjas"; "baudžiamoji atsakomybė", "civilinė atsakomybė

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Teikia
Seimo narė Ligita Girskienė